

23.10.2020

VALTAKUNNALLINEN SUOSITUS ETÄTYÖN KÄYTÖSTÄ OSANA KORONAVIRUSEPIDEMIAN TORJUNTATOIMENPITEITÄ

Kevään valtakunnallisella ja kesän jälkeisellä alueellisella etätyösuosituksella on ollut merkittävä positiivinen vaikutus osana koronavirusepidemian leviämisen estämistoimia Suomessa. Etätyö vähentää fyysisiä lähikontakteja työpaikoilla ja myös työmatkoihin liittyviä altistumisia julkisissa liikennevälineissä. Myös muilla työjärjestelyillä ja tehokkailla suojautumistoimenpiteillä voidaan estää epidemian leviämistä työympäristössä.

Tämän suosituksen perusteena on terveysviranomaisten toimenpideohjeet, rajoitukset ja suositukset koronavirusepidemian leviämisen estämiseksi. Etätyösuosituksen tartuntariskiä vähentävä vaikutus on sitä suurempi mitä enemmän koronavirusta on työikäisessä väestössä. Koska epidemiatilanne on pahentunut nopeasti eri puolilla maata, valtakunnallisella etätyösuosituksen käyttöönotolla pyritään tukemaan alueellisia epidemian leviämisen estämistoimia ja vaikuttamaan siihen, että epidemia saadaan mahdollisimman nopeasti taas hallintaan.

Suositus

Koronavirusepidemian ollessa laajasti kasvussa valtakunnallisesti koko väestötasolla, valtiovarainministeriö ja sosiaali- ja terveysministeriö suosittelevat, että julkisen sektorin työntekijät, joiden työtehtävät sen mahdollistavat, työskentelevät etätyössä mahdollisimman laajasti. Vastaavaa etätyötä suositellaan myös yksityisille työnantajille tiedostaen, että lähi- ja etätyön terveysturvallisen yhteensovittamisen arviointi tapahtuu työpaikkatasolla. Lisäksi tulee edistää työjärjestelyitä, joilla vähennetään lähikontakteja ja muita riskitekijöitä työpaikoilla.

Valtakunnallisen etätyösuosituksen voimassaolo on sidottu mahdollisimman tarkoin tautitilanteen ennustettuun kehitykseen ja suositus on voimassa toistaiseksi. Ministeriöt arvioivat 31.12.2020 mennessä suositusta ja sen voimassaoloa.

Ministeriöiden suositukset etätyöstä eivät ole oikeudellisesti työnantajia sitovia.

Aiemmat toimenpiteet ja epidemiologiset perusteet

Osana kansallisia koronavirusepidemian leviämisen estämisen toimenpiteitä valtioneuvosto linjasi 16.3.2020 valtakunnallisesti, että julkisen sektorin työntekijät, joiden työtehtävät sen mahdollistavat, työskentelevät etätyössä ja suositti samalla vastaavaa toimenpidettä yksityisille työnantajille. 6.5.2020 periaatepäätöksessä linjattiin, että etätyösuositus jatkuu toistaiseksi. 23.6. valtioneuvosto päätti, että rauhoitettujen epidemiatilanteen johdosta hallituksen antama valtakunnallinen suositus laajalle etätyön tekemiselle päättyy 1.8.2020 ja että valtioneuvosto arvioi asiaa uudestaan, mikäli epidemiatilanne sitä edellyttää. Kesän jälkeen koronavirustartunnat lähtivät kasvuun alueilla pistemäisesti, joten 13.8.2020 annettiin valtioneuvoston periaatepäätös, joka sisälsi muun muassa sosiaali- ja terveysministeriön ja valtiovarainministeriön yhteisen etätyösuosituksen sovellettavaksi alueellisesti.

Koronaviruksen aiheuttaman taudin itämisaika on noin 1-14 päivää (keskimäärin 4-5 päivää), joten taudin leviämisen estämiseksi asetetut tai puretut rajoitukset vaikuttavat taudin ilmaantuvuuteen noin 2-3 viikon

kuluessa. Suomessa on todettu 13 424 koronaviruksen aiheuttamaa tartuntaa (19.10.) ja uusien tapauksien ilmaantuvuus suhteutettuna väestöön on noussut kahdessa viikossa tasolta 27,6/100 000 tasolle 49,8/100 000. Päiväkohtaiset tapausmäärät ovat olleet 150-200 useiden viikkojen ajan. Valtioneuvosto on tehostanut epidemian hallinnan ”testaa – jäljitä – hoida – eristä” –hybridistrategian toimeenpanoa, jolloin rajoitustoimenpiteitä ja suosituksia voidaan ottaa uudelleen käyttöön epidemian hillitsemiseksi samalla huolehtien tautitapausten tehokkaasta testauksesta, tartunnanjäljityksestä sekä sairastuneiden eristämisestä ja altistuneiden karanteenista.

Tartuntatautilain mukaiset toimenpiteet ja suositukset otetaan käyttöön välittömästi valtakunnallisesti epidemian leviämisen estämiseksi. Valtakunnallinen etätyösuositus on voimassa toistaiseksi ja sen tarpeellisuutta ministeriöt tarkastelevat osana epidemiatilanteen seuranta säännöllisesti. Jos tautitilanne saadaan nopeasti hillittyä, valtakunnallisen etätyösuosituksen voimassaolo voidaan päättää. Voimassaolo tarkistetaan joka tapauksessa viimeistään 31.12.2020.

Valtakunnallisen etätyösuosituksen päätyttyä siirrytään soveltamaan alueellisia terveysturvallisuuden toimenpideohjeita, rajoituksia ja suosituksia 13.8.2020 tehdyn valtioneuvoston periaatepäätöksen mukaisesti.

Etätyösuosituksen oikeudelliset perusteet ja työturvallisuus

Valtakunnallisen etätyösuosituksen voimassaolo on sidottu mahdollisimman tarkoin tautitilanteen ennustettuun kehitykseen, joten se annetaan ajallisesti rajattuna ja sen perusteita sekä toimivuutta seurataan säännöllisesti.

Ministeriöiden suositukset etätyöstä eivät ole oikeudellisesti työnantajia sitovia, mutta niitä on noudatettu laajasti työnantajien ja työntekijöiden välillä. Lähi- ja etätyön terveysturvallisen yhteensovittamisen arviointi tapahtuu aina työpaikkatasolla ja se perustuu työtehtäviin, toiminnan luonteeseen sekä paikallisiin olosuhteisiin.

Työnantajat ovat toteuttaneet linjauksia ja suosituksia soveltaen työsopimuslain, valtion virkamieslain ja kunnallisesta viranhaltijasta annetun lain työnjohtoa koskevia lainkohtia sekä työsopimusten määräyksiä. Etätyöhön ei työnantaja voi yksipuolisesti määrätä eikä työntekijä tai virkamies omaehtoisesti siirtyä pelkäämään yleisen suosituksen perusteella, vaan siitä on aina erikseen sovittava työnantajan ja asianomaisen henkilön välillä. Jos etätyön tekemisestä on jo aiemmin sovittu työpaikalla yleisin ehdoin ja se on ollut käytäntönä, työnantaja voi tämän nojalla siirtää henkilöstöä etätyöhön muun muassa tartuntataudin leviämisen estämiseksi.

Työnantajilla on velvoite huolehtia työturvallisuuslain mukaisesti henkilöstön turvallisuudesta ja terveydestä työssä ja ottaa huomioon työhön, työolosuhteisiin ja muuhun työympäristöön samoin kuin työntekijän henkilökohtaisiin edellytyksiin liittyvät seikat. Tartuntataudin leviämisen estäminen on yksi tällainen peruste.

Työnantaja vastaa turvallisen työnteon ohjeistuksesta ja järjestelyistä. Työnantajan vastuulla on selvittää työssä esiintyvät haitta- ja vaaratekijät sekä työpaikalla että etätöissä. Työturvallisuuslain veloitteiden pohjalta työpaikoilla on tehty riskiarviointia ja laadittu omia toimenpiteitä. Niillä on keskeinen merkitys

työntekijöiden terveydelle ja turvallisuudelle sekä toimenpiteille vaarojen torjumiseksi. Korostuneiden hygieni- ja etäisyysvaatimusten sekä lähi- ja etätöiden vuorottelun ohella on huomioitava esimerkiksi työaikaan ja ergonomiaan liittyvät kuormitustekijät sekä fyysisen ja psyykkisen palautumisen kannalta työn tauottaminen. Eri työnteon tavoissa on myös huomioitava, että työnantajan tapaturmavakuutus kattaa etätöissä vain ne tapaturmat, jotka liittyvät suoraan työn tekemiseen.

Etätöiden sosiaalisesti haitallisia vaikutuksia

Sosiaaliset haitalliset vaikutukset etätöissä ovat vähäiset. Ne kohdistuvat erityisesti työyhteisöjen toimivuuteen ja etätöiden johtamisen muutokseen. Vaikutuksia ovat myös suurempi laiteriippuvuus ja henkilöiden sosiaalisen eristymisen tunteet. Myös työtehtävät ovat eriytyneissä työn toteutuksen erilaisista mahdollisuuksista lähi- ja etätöissä. Monet eivät voi tehdä työtään etätöinä eikä tehtäviä kierrättämällä useinkaan voida tasata haittoja. Etätöiden onnistuminen on riippuvainen myös yleisesti kotiolosuhteista, koska pääasiassa etätöissä ollaan kodin tiloissa. Tutkimuksissa etätöiden tekemisen haitat on kuitenkin arvioitu hyötyjä pienemmiksi, mutta arviointi on koskenut kevään lyhyempää ajanjaksoa eikä pidempiaikaisia tutkimustuloksia vielä ole.

Etätöiden soveltaminen laajasti on vaikeuttanut jonkin verran virastojen asiakaspalvelun avoinna oloa ja vähentänyt kasvokkain tapahtuvaa asiointia. Myös mahdollisuudet toimivaan etätöihin kärsivät keväällä kapasiteettiongelmista sekä viestintäratkaisujen ja yhteiskehittelyalustojen kirjavuudesta (esim. Skype, Teams, Zoom yms.).

Valtiolla on etätöitä jatkettu muita työmarkkinasektoreita laajemmin, vaikka siihen ei ole alueellisesti ollut enää välttämättä epidemiologisia perusteita.

Etätöiden taloudellisesti haitallisia vaikutuksia

Taloudelliset vaikutukset etätöissä ovat yksilötasolla vähäiset, mutta välilliset vaikutukset ovat merkittävämmät. Etätöiden soveltaminen laajasti vähentää julkisen liikenteen käyttöä ja vaikuttaa työpaikkaruokailuun. Myös paljon tiloja jää vajaakäytölle. Etätöiden osana epidemian leviämisen torjuntaa on vähentänyt työtehtävissä matkustamista erittäin merkittävästi, joka on selkeä säästö työnantajalle, mutta tulonmenetykset liikenteenharjoittajille, konferenssijärjestäjille ja majoitustoiminnalle. Tutkimuksissa on todettu kiistan talouden hidastuminen, mutta tuloksissa ei ole juurikaan eritelty mitkä ovat seurausta työnteon tavan muutoksesta ja mitkä liikkumisen rajoituksista tai yksilöiden yleisen varovaisuuden lisääntymisestä. Mitään laajempia kokouksia, tilaisuuksia tai yleisötilaisuuksia ei kuitenkaan osana epidemian torjuntaa toteuteta läsnä ollen.

Valtiolla lähes 70 % teki etätöitä keväällä ja työmarkkinoilla yleisesti 59 %. Työmatkaliikenne ja työpaikkaruokailu väheni samassa suhteessa radikaalisti.

Etätöihin siirtyminen laajasti on vähentänyt valtion matkustamisen ja majoitukseen sekä tilavarauksiin liittyviä kustannuksia Hanselin arvion mukaan 100 milj. eurolla. Muilla työmarkkinasektoreilla yleinen trendi on samansuuntainen.

Etätyö on vähentänyt sairauspoissaoloja yleisesti ainakin 30 % ja valtiolla lähes 50 %. Tällä on taloudellisesti merkittävä positiivinen vaikutus. Toisaalta samaan aikaan koronatestaus ja työterveydenhuollon käyttö on lisääntynyt, vaikka se ei ole johtunut varsinaisesti etätyöstä.

Rajoitustoimet ovat lisänneet kustannuksia siltä osin kuin suojatummista on parannettu työpaikoilla silloin, kun ei ole voitu kokonaan siirtää etätyöhön.

Rajoitustoimien perusoikeudellisesti haitallisia vaikutuksia

Etätyöllä ei ole välittömiä perusoikeudellisia vaikutuksia. Välillisesti etätyön tekeminen on voinut vaikuttaa julkisten palveluiden saatavuuteen, esimerkiksi asioinnin, koulutuksen tai vireillepanon aikatauluihin, mutta tutkimustuloksia niistä ei ole.

Etätyötä ja sen soveltamisen laajuutta tulee tarkastella suhteessa perustuslaissa turvattuun yhdenvertaisuuteen (6 §), oikeuteen elämään sekä henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen (7 §), liikkumisvapauteen (9 §), kokoontumis- ja yhdistymisvapauteen (13 §), sivistyksellisiin oikeuksiin (16 §) ja elinkeinovapauteen (18 §).

Etätyön muuta arviointia

Työterveyslaitoksen kokoaman raportin mukaan etätyön tekemisellä laajasti keväällä 2020 on ollut merkittävä positiivinen vaikutus koronavirusepidemian leviämisen estämisessä. Etätyö vähentää fyysisiä lähikontakteja työpaikoilla ja se vähentää todennäköisesti myös työmatkoihin liittyviä tartuntoja esimerkiksi julkisissa liikennevälineissä.

Muihin Euroopan maihin verrattuna Suomessa on tehty muita enemmän etätöitä jo ennen koronavirusepidemiaa. Ylen Taloustutkimuksella teettämän kyselyn mukaan koronavirusepidemian vuoksi etätöihin siirtyi maaliskuussa yli miljoona suomalaista ja heistä 76 prosenttia oli siirtynyt kokonaan tai lähes kokonaan etätöihin ja 8 prosenttia teki etätöitä aikaisempaa enemmän. Eurofoundin laajan eurooppalaisen kyselyn mukaan suomalaisista työntekijöistä koronavirusepidemian seurauksena etätöihin siirtyi yli puolet (59 %). Näillä suosituksilla on ollut kansallisesti ja alueellisesti suuri merkitys, vaikka eri selvitysten mukaan yli kolmannes töistä on sellaisia, että niissä ei pystytä lainkaan tekemään työtä etänä tai että siihen on suuria rajoitteita.

Etätyö vaikuttaa työpaikan ja asuinpaikan väliseen liikkumiseen sekä muutoinkin siihen, ettei tarpeettomasti lisätä leviämiskäytäntöä tai altistuta itse. Kaikissa työtehtävissä etätyö ei ole mahdollista tai sitä voi tehdä vain osittain, jolloin tulee edistää työjärjestelyitä, joilla vähennetään lähikontakteja ja muita riskitekijöitä työpaikoilla.

Viranomaisten ajantasaisella ja jatkuvalla viestinnällä koronavirusepidemiaan liittyvistä suosituksista ja rajoituksista on keskeinen merkitys, koska valtaosalla työpaikoista ei ole riittävää kompetenssia arvioida paikallista pandemiatilannetta ja sitä kautta etätyön tai muiden toimenpiteiden tarpeellisuutta.

Toimeenpano

Valtioneuvosto sekä eri toimivaltaiset viranomaiset tekevät sekä päätöksiä, että asettavat rajoituksia ja antavat suosituksia ja valvovat toimintaa koronavirusepidemian leviämisen estämiseksi. Työnantajat vastaavat työnteossa ja työpaikoilla tarvittavista toimenpiteistä ja päätöksistä yhteistyössä henkilöstön kanssa monin eri tavoin ja siten, että viranomaispäätökset ja suositukset otetaan huomioon toimenpiteiden lähtökohtana. Työnantaja vastaa työpaikoilla työturvallisuuslain mukaisesta ohjeistuksesta ja järjestelyistä sekä työnteossa että toimitiloissa ja työntekijän kanssa sopien etätyössä.

Sirpa Paatero
Kuntaministeri

Aino-Kaisa Pekonen
Sosiaali- ja terveysministeri